

Kto je „človek“ v tomto kolosálnom vesmíre?

Roman Cardal

27. júla 2022 ✚ Spoločnosť ✚ Filozofia

V mnohých našich príspevkoch sme mali možnosť si uvedomiť, že naša minulosť obsahuje *zaujímavé historické paralely*, ktoré by nebolo múdre ignorovať. Uvažovali sme o kríze základov matematizovanej vedy, ktorej prvá verzia sa objavila v pytagorejských kruhoch v starovekom Grécku. No aj dnešné vedné odbory trpia rovnakým nedostatkom. V oboch prípadoch sa ako riešenie ponúka *myšlienkový posun k filozofickým prameňom ľudského rozumu*. Veda si môže zachovať svoju vedeckosť iba vo vhodnom filozofickom prostredí. Ak sa z nej vymaní, so svojím nárokom na autonómiu, je iba otázkou času, kedy ju pohltí iracionalita.

Zdroj: ikimedia commons

Tento článok sa bude zaoberať ďalšou zaujímavou historickou paralelou, ktorá taktiež spája náš moderný svet s obdobím starých Grékov. Nepôjde už o vedu, ale o toho, kto ju kultivuje – o *samotného človeka*. Je známe, že antická filozofia prechádzala rôznymi štádiami a že v nej môžeme rozpoznať dôležité zvraty a zlomy. Jeden z nich sa odohral v čase, keď sa po Aténach pohybovala Sokratova osobnosť. Bez obáv možno povedať, že tohto slávneho filozofa možno považovať za *jedného z najväčších revolucionárov v dejinách*. Na rozdiel od väčšiny nám známych revolucionárov však za sebou nezanechal potoky krvi a hory bolesti. Jeho prevratné pôsobenie malo úplne iný charakter.

V čom spočívala revolúcia, ktorú vyvolal a do čela ktorej sa postavil? V tom, že *objavil konečnú identitu človeka*. To sa zdá byť riadne prehnané tvrdenie. Ako by mohol takýto objav urobiť niekto, kto žil takmer dva a pol tisíc rokov pred nami v kultúre, ktorá mala k dispozícii iba veľmi primitívne technické prostriedky? Nebola táto úloha vyhradená až modernej dobe oplývajúcej technickými vymoženosťami? Takto zmýšľa väčšina našich súčasníkov, a preto nedokážu správne oceniť Sokratov obrovský prínos.

Vzhľadom na intelektuálnu situáciu, v ktorej sa západný svet nachádza, sa tomu netreba čudovať. Dokonca ani mnohí Sokratovi dediči, ktorí sa otvorene hlásili k jeho odkazu a ktorí boli od neho časovo vzdialení iba veľmi krátko, to nedokázali. Kynik Diogenes zo Synopy chodil za bieleho dňa po Aténach so zapáleným lampášom a *hľadal uprostred davu „človeka“*. Takýmto spôsobom chcel svojim spoluobčanom naznačiť, že nevyužívajú ľudský potenciál, ktorý v sebe nosia, že žijú neautentickým spôsobom a že nikto z

nich nie je „človekom“ v pravom zmysle slova. Problém však spočíva v tom, že „kto je človek“ v autentickom zmysle slova nevedel v skutočnosti ani Diogenes. Nevedel to napriek tomu, že sa Sokratovým učením zámerne inšpiroval. Niečo podstatné z neho totiž nepochopil a to, čo bolo pre Sokrata podstatné, odsunul nabok.

Už prvým filozofom bolo zrejmé, že realita má kolosálne rozmery. Nech už boli ich filozofické postoje akékoľvek, všetci sa zhodovali na tom, že *existuje niečo večné* a večnosť je svojou povahou *čosi nesmierne*. Myšlienka na večnosť (teda na *arché*, ako ju nazývali prví filozofi) je vzťah mysle k niečomu takému fascinujúcemu, že to dokáže bezkonkurenčne absorbovať celú ľudskú pozornosť. Hoci rôzni filozofi považovali večný základ sveta vždy za niečo iné, mali spoločné to, že sa týmto problémom zaoberali počas celého svojho života. Sokrates svojím myslením tento prístup zmenil.

Keď si totiž človek uvedomí, že žije v nesmierne veľkej skutočnosti (a ako sme už povedali, nič väčšie ako večnosť neexistuje), môže sa ňou zaoberať po celý svoj život. Môže ho to však priviesť aj k ďalšej pozoruhodnej myšlienke. Vo svetle večnosti sa všetko dočasné javí ako *pominuteľné a bezvýznamné*. Čo má väčšiu existenčnú váhu a význam? To, čo vzniká, chvíľu trvá (oproti večnosti je všetko časovo obmedzené iba „chvíľkové“) a nakoniec zaniká, alebo to, čo je bez začiatku a konca?

Odpoveď je celkom zrejmá. Ak je to druhá možnosť, potom stačí obrátiť pozornosť od večnosti k tomu, kto na večnosť myslí – k samotnému človeku – a celý problém dostáva nový a dramatický náboj. Keďže aj človek vzniká a zaniká, jeho život sa javí ako *niečo úplne bezvýznamné* v porovnaní s nesmiernosťou vesmíru. V celkovom časopriestore vesmíru zaujíma život jedného človeka úplne zanedbateľné miesto. Je to **krátky záblesk existencie, ktorá okamžite hasne**. Platí to pre všetky konečné skutočnosti, ale na rozdiel od nich *si to človek uvedomuje*. Preto Gréci definovali človeka ako *smrteľného živočícha*, teda ako niekoho, *kto vie, že musí zomrieť*.

Podľa výpovedí kozmonautov alebo horolezcov sa život človeka na tejto planéte javí inak z perspektívy „pozemskej“ a inak z perspektívy „nadpozemskej“. Keď sa kozmonaut pozerá na Zem z vesmíru, vidí všetko s nadhľadom a mnohé životné problémy strácajú na dôležitosť. Niečo podobné pociťuje horolezec, ktorý zdolal vysokú horu díva sa späť do priepastí, z ktorých sa na ňu vyšplhal. Pochopenie existencie večnosti je perspektíva, ktorá dáva ľudskému životu úplne iný rozmer, než aký mu prikladáme v bežnom, každodennom živote. Ide o nazeranie na existenciu z takej „výšky“, že z nej náš pozemský život úplne mizne a stráca zmysel. Veď aký význam môže mať niečo tak malé ako človek? Byť len nepatrnou súčasťou kolosálneho vesmírneho celku, v ktorom sa všetko deje podľa zákonov, nad ktorými nemáme žiadnu moc a ktoré *neberú nijaký ohľad na naše túžby*, znamená žiť život *zbavený akéhokoľvek zmyslu*.

Sokrates sa však na ľudskú bytosť pozerá inými očami. Popiera, žeby bola iba malou súčasťou gigantického vesmírneho celku. Je presvedčený, že v nej je niečo, čo *zásadne presahuje* všetko hmotné, aj keď je to kolosálne. Tvrdí, že človek patrí *ešte do iného sveta*, než je ten zosobnený naším hmotným vesmírom. Preto sa celý život zaujímal o to, akú povahu má *ľudská duša*. Mal zaujímavé dôvody pre jej *nesmrteľnosť*. Ak dokážeme byť ohromení veľkosťou vesmíru, mali by sme byť spolu so Sokratom ohromení *aj veľkosťou našej duše*. Ak je totiž pravda, že naše osobné ja smrťou nekončí, potom to so sebou prináša závažné dôsledky. Sokrates apeloval na nutnosť *staráť sa o dušu*, pretože hoci sa jedného dňa zbavíme svojho slabého a chorého tela, *duše sa nezbavíme nikdy*. A ak bude „chorá“ (zafažená

neresťami, hriešna), môže sa z toho zrodiť autentická tragédia. Aj kresťania by si občas mali pripomenúť, čo Sokrates povedal svojim priateľom tesne pred svojou popravou:

„Ale toto stojí za úvahu..., že ak je duša skutočne nesmrteľná, vyžaduje si starostlivosť nielen v tom čase, po ktorý trvá takzvaný život, ale po celý čas, a bolo by to teda takto hrozné nebezpečenstvo, ak ju človek zanedbá. Keby totiž smrť bola odlúčením od všetkého, bola by to pre zlých ľudí výhoda, žeby sa smrťou zbavili zároveň tela i duše s jej mrzkosťou. Ale takto, keď je zrejmé, že je nesmrteľná, nie je pre ňu asi nijaký iný únik alebo záchrana pred zlým, než to, že sa stane čo najlepšou a najrozumnejšou. Keď totiž duša odchádza do hádu (v gr. mytológii podsvetie, záhrobie, pozn. red.), neberie si so sebou nič okrem svojho vzdelania a výchovy.“

Aj dnes, podobne ako za čias Sokrata, prevláda názor o smrteľnosti človeka, pretože človek je považovaný za bezvýznamnú súčasť obrovského kozmického dynamizmu. O to viac musíme premýšľať o našej skutočnej bytostnej povahe a nenechať sa oklamať materialistickou sofistickou. Naša myseľ je jej dlhodobým pôsobením už do takej miery spracovaná, že podliehame *závažnému optickému klamu*. Myslíme si, že kolosálny vesmír je trvalejší než jednotlivá ľudská osoba. Pravda je však úplne opačná. *Celý tento vesmír je takmer nič v porovnaní s existenciou každého jedného človeka.*

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/kto-je-clovek-v-tomto-kolosalnom-vesmire/>